

ПОРІВНЯЛЬНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО: МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

С. ЛИХОВА

*доктор юридичних наук,
завідувач кафедри кримінального права
і процесу Юридичного інституту
(Національний авіаційний університет)*

Будь-яке наукове дослідження спрямоване на вирішення ключового, найважливішого завдання – надати досвід, надбаному в конкретній галузевій проблематиці, характеристик загального, знайти закони цієї проблемної галузі та виразити певні фрагменти об'єктивної реальності у відповідних поняттях, теоріях, абстракціях, ідеях, пов'язаних функціональними зв'язками у сфері предмета цього наукового дослідження. Ми повністю погоджуємося із висловлюванням В. Кохановського, що пізнання законів, які він розглядає як такі, що однаково керують як мисленням людей, так і об'єктивним світом, є процесом відображення дійсності. Цей процес є складним, глибоко суперечливим і при цьому суб'єкт пізнання не може відобразити весь реальний світ, тим більше відразу, повністю і як цілісний феномен. Він може лише постійно наближатися до цього, створюючи різні поняття та інші абстракції, формулюючи ті чи інші закони [1, 201]. При цьому необхідно застосовувати низку прийомів і методів у їх сукупності.

Ця наукова стаття присвячується дослідженню на разі актуального пи-

тання щодо порівняльного права, починаючи від методики його викладання і закінчуючи застосуванням як предмета і методу в наукових дослідженнях. Актуальність цієї проблематики сумніву не викликає. Наприклад, Ю. Шемшученко пише, що суперечки навколо предмета порівняльного правознавства негативно відображаються на вирішенні питання про включення цієї наукової дисципліни до ДАКівських спеціальностей. А це, у свою чергу, стримує професійну підготовку кандидатів і докторів юридичних наук з порівняльного правознавства і, таким чином, розвиток самої цієї науки [2, 9]. На низку проблем, які виникають в контексті необхідності викладання цієї дисципліни і які стосуються саме методики викладання, слушно вказує Н. Оніщенко, яка пише, що ми не можемо досягти навіть єдності стосовно назви самої дисципліни. Вживаються такі наукові категорії, як «порівняльне правознавство», «юридична компаративістика», «правові системи сучасності» [3, 31].

Що стосується науки порівняльного права, то вона, на жаль, сьогодні далека від конвенціоналізму як методич-

© С. Лихова, 2013

ної програми, що проголошує за основу науки угоду між вченими. Тому і виникають певні неузгоджені між собою тлумачення компаративного методу дослідження. Сьогодні ставлення до компаративістики нагадує ідею плюралізму теорії П. Фейерабенда, який вважає, що кожен вчений може керуватися принципом «все дозволено», що ідеї у науці є випадковими, процес наукового пізнання нерівномірний і нерегульований [4]. Тому більшість вчених, до яких приєднуємося і ми, вважає, що порівняльне правознавство — це наука, яка займається дослідженням правових систем сучасності в порівняльному аспекті, тобто використовуючи специфічні, притаманні їй методи і методики [5; 6].

Такий підхід до розуміння науки порівняльного права робить неможливою тезу щодо того, що порівняння може бути «внутрішнім», якщо порівнюються елементи правової системи однієї держави [7, 17]. Так, у своєму дисертаційному дослідженні Р. Голобутовський пише: «За допомогою методів правового моделювання, компаративного та формально-догматичного проаналізовано підстави та процесуальні дії суб'єктів на кожній стадії дисциплінарного провадження щодо судді...» [8, 3].

Хочеться поставити запитання: що є тут компаративного? Метод компаративного дослідження має специфічні методики, а у цьому випадку досліджується науковий матеріал однієї країни, однієї галузі права. Його навіть не можна назвати методом історичного порівняння. Якщо ми порівнюємо, наприклад, Кримінальний кодекс (далі — КК) України 1960 р. і КК України 2001 р., то, на нашу думку, не використовуємо компаративний метод дослідження. Ще серйозніші проблеми

виникають в наукових дослідженнях щодо розуміння змісту та самого поняття їх емпіричної бази. Хіба може опрацювання законів складати емпіричну базу дослідження? Але це питання вже виходить за межі цієї тематики.

Сьогодні ні у кого не виникає сумніву, що компаративістика є окремою галуззю науки з притаманним саме їй предметом і методом дослідження. Жодне серйозне наукове дослідження не може бути виконане без використання компаративного методу. Компаративістика переживає час свого розквіту, однією із причин якого є розвиток інформаційних технологій, коли з'являються практично необмежені можливості для кримінально-правових досліджень. Таким чином, порівняльне правознавство стає невід'ємною складовою академічної правової науки.

Порівняльне правознавство посіло своє місце серед навчальних дисциплін поряд із теорією права і теорією держави, кримінальним, цивільним та іншими галузями права, іншими обов'язковими дисциплінами у вищих навчальних закладах, які готують юристів. Але оцінюючи позитивно той факт, що порівняльне правознавство посідає по праву належне йому місце в навчальному плані навчального закладу, слід зазначити, що існують певні проблеми як загального характеру, так і конкретні питання, що стосуються методики викладання. Розглянемо цей комплекс питань на прикладі порівняльного кримінального права.

Перш за все необхідно чітко розмежувати поняття «порівняльне правознавство» і «порівняльне право» стосовно тієї чи іншої галузі права.

Порівняльне правознавство охоплює більш широке коло питань. При викладанні цієї дисципліни слід використовувати особливі методики, які

зумовлені особливими методами цієї науки. Методика — це конкретизація методу, доведення його до ідеалу. Методика використовується для систематизації методів, дій, які необхідно використати, щоб вирішити поставлене перед дослідником або викладачем завдання. Поняття «методика» близьке поняттю «технологія». Це, як правило, готовий алгоритм, рецепт, процедура конкретних дій, спрямованих на вирішення певного завдання. Але для застосування методики викладання порівняльного кримінального права, правильного застосування його методів потрібне певне підґрунтя, яке зробить можливим як правильне застосування методів, так і правильне розроблення методик.

На нашу думку, викладати курс «Порівняльне правознавство» доцільно для студентів другого — третього курсів, які повинні мати на цей час достатні знання, щоб орієнтуватися у питаннях теорії та історії держави, права, у питаннях галузевих наук.

Що стосується викладання курсу (або спецкурсу) «Порівняльне кримінальне право», то його місце в навчальному плані сьогодні чітко не визначене. Існують три варіанти (або три методики) його викладання. Одразу зазначимо, що жоден із них не видається нам оптимальним.

1. Після циклу лекцій з кримінального права, присвячених вивченню окремого інституту кримінального права України, читається лекція, в якій проводиться порівняльний аналіз саме цього інституту. У цьому випадку це є конкретизацією методу мікропорівняння і порівняльний аналіз проводиться щодо конкретних норм Загальної чи Особливої частини кримінального права України та однієї (бажано, декількох) зарубіжних країн. Інституційне порівняння дозволяє порів-

нювати окремі інститути кримінального права.

Недоліком такого викладання є його виключно пізнавальний характер. У викладача практично немає часу на необхідну вступну частину лекції, присвячену питанням становлення, розвитку компаративістики, її предмета, методу, а також особливостям цієї науки. Певна конфліктна ситуація полягає у тому, що кримінальне право, як правило, починають викладати досить рано, з другого семестру першого курсу чи першого семестру другого курсу. У студентів ще відсутні знання в галузі порівняльного права як загального предмета. Хоча в деяких випадках основи порівняльного права викладаються, на жаль, епізодично, ще на першому курсі в межах предмета «Правознавство». Але все залежить від правильності застосування методики викладання цього предмета, його бажано викладати так, щоб він створив серйозне підґрунтя для подальшого сприйняття набутих знань.

2. Після того, як прочитані всі лекції з курсів «Кримінальне право України. Загальна частина» та «Кримінальне право України. Особлива частина», виділяється максимум одна лекція, присвячена компаративному аналізу кримінального права зарубіжних країн. Ефективність такої методики вище, аніж у першому випадку, але недоліки ті самі. У такому режимі неможливо висвітлити та проаналізувати не те що всі, а навіть найголовніші проблеми, які стосуються предмета, методу й історії компаративних досліджень. А ці питання мають велике значення, особливо для студентів, які планують у майбутньому займатися науковою діяльністю.

3. В окремих випадках, як це має місце в Інституті міжнародних відносин Київського національного універ-

ситету імені Тараса Шевченка, предмет «Порівняльне кримінальне право» запланований для студентів другого курсу. При цьому слід особливо відмітити, що «Кримінальне право України. Загальна частина» і «Кримінальне право України. Особлива частина» в цьому навчальному закладі взагалі не читаються. Викладання порівняльного кримінального права в цьому випадку зводиться до розгляду окремих інститутів кримінального права України і дуже поверховому, в межах недостатнього часу, інформативному повідомленню про те, що в інших країнах ці питання вирішуються інакше. На читання цього курсу виділяється один семестр (близько 36 годин лекцій), а семінари проводять викладачі, які не є спеціалістами саме в галузі кримінального права. Ефективність такого викладання невисока. Якби методики, навіть самі прогресивні, інтерактивні, не застосовувалися, досягти ідеального результату реально неможливо. У кращому випадку, враховуючи рівень викладання, студенти отримують досить поверхові знання як про кримінальне право України, так і про кримінальне право зарубіжних країн.

4. В окремих навчальних закладах, наприклад Юридичному інституті Національного авіаційного університету (далі — ЮІ НАУ), курс «Порівняльне кримінальне право» читається для магістрів і спеціалістів як на заочному відділенні, так і на стаціонарі. Цей курс викладається впродовж одного семестру і, незважаючи на те, що кількість годин, на нашу думку, є недостатньою для повноцінного викладання цієї дисципліни, все ж є можливість більш-менш повноцінно розглянути значну частину необхідного матеріалу. Враховуючи те, що сучасні студенти мають вільно орієнтуватися в пробле-

мах зарубіжного права, в ЮІ НАУ викладаються і такі спецкурси, як «Міжнародні стандарти в галузі охорони прав людини (кримінально-правові аспекти)», «Актуальні проблеми кримінально-правової охорони прав людини і громадянина», які містять порівняльний компонент. Окрім цього, викладається спецкурс «Судова система Європейського Союзу» та «Порівняльне право». Для більш поглибленого вивчення цих дисциплін застосовується методика проведення лекцій додатково фахівцями-суддями Європейського суду з прав людини, з правовою системою США студентів-магістрів знайомила Н. Давидова, кандидат юридичних наук, доцент, головний редактор журналу «Право США» (додаток до юридичного журналу «Право України») та інші фахівці саме в галузі порівняльного права.

Підводячи висновки, відмічаємо, що ми схилиємося до того, щоб у вищих навчальних закладах курс (саме курс, а не спецкурс) «Порівняльне кримінальне право» був запланований для студентів, які вже прослухали курси з кримінального права України і, таким чином, підготовлені до сприйняття особливостей такого предмета, як порівняльне кримінальне право. Бажано, щоб порівняльне кримінальне право викладалося впродовж двох семестрів, але ніяк не менше одного. Не можна допускати, щоб викладання порівняльного права зводилося до його інформативної частини.

Виникають певні сумніви в доцільності коментування окремих інститутів кримінального права зарубіжних країн у процесі читання лекцій з кримінального права України. У цьому випадку порушується методика викладання і застосування специфічних методів компаративістики і такий підхід не досягне бажаної й необхідної мети.

По-перше, в такому випадку відсутня системність. Добре, якщо викладач володіє достатніми знаннями і може для порівняння прокоментувати всі без винятку інститути кримінального права. У протилежному випадку такі знання матимуть епізодичний характер, будуть вилучені з правової системи тієї чи іншої країни. По-друге, в такому випадку викладач позбавлений можливості представити в цілому науку компаративного права.

Порівняння і компаративістика — це далеко не синоніми. Компаративістика — самостійна наука і застосування її специфічних методів вимагає розробки специфічних методик. Наприклад, в ЮІ НАУ розроблені методичні вказівки до курсу «Міжнародні стандарти в галузі охорони прав і свобод людини (кримінально-правовий аспект)».

Існує ще одна проблема в методиці викладання дисциплін компаративного спрямування. Велике значення для викладання порівняльного кримінального права має вибір країн, правові системи і, зокрема, законодавство, яких ми будемо порівнювати. Наприклад, що стосується України, то її правова система скоріше має ознаки романо-германської. Але зараз це вже не так важливо. Сьогодні на перше місце виходять правові акти тих міжнародних організацій, учасницею яких Україна є або членство у яких прагне набути (ООН, Рада Європи, Європейський Союз, ОБСЄ тощо). На нашу думку, насамперед слід аналізувати кримінальне законодавство держав — учасниць ЄС, тому що ця міжнародна організація здійснює істотний вплив на законодавство не лише держав-учасниць, а й інших, зокрема України. Порівняння кримінального законодавства держав — учасниць ЄС дає можливість: 1) встановити його відпо-

відність основним стандартам права ЄС; 2) побачити особливості законодавства кожної з цих держав; 3) зробити висновки щодо можливості та необхідності реформування власного законодавства та масштабів такого реформування.

Сучасне компаративне дослідження має ґрунтуватися не стільки на вивченні правової сім'ї, хоча і цей момент не можна повністю ігнорувати, враховуючи особливості розвитку правових систем різних країн, скільки на завданнях, які ставить перед собою дослідник (або викладач). На нашу думку, окрему увагу слід приділяти порівнянню кримінального законодавства тих держав, які сьогодні є учасницями найбільш значимого регіонального міждержавного співтовариства — ЄС, в межах якого існує єдиний правовий простір, що, у свою чергу, є необхідною умовою розвитку інтеграційних процесів. Але саме по собі право ЄС не може досягти поставленої мети, для цього йому необхідна опора, якою є законодавство кожної із держав-учасниць.

При цьому не слід забувати про системність у виборі держав, законодавство яких ми досліджуємо. До речі, це стосується не лише порівняльних кримінально-правових досліджень. Несистемність у виборі держав не може бути корисною, вона лише знижує ефективність дослідження і дискредитує саму науку компаративістику.

Ми пропонуємо розділити держави — учасниці ЄС, кримінальне законодавство яких є предметом компаративного дослідження на три групи, за вказаними нижче критеріями. Така методика значно підвищить рівень наукового дослідження.

1. Литва, Латвія, Естонія — держави, які входили до складу СРСР і кримінальне законодавство яких має

спільну традицію із кримінальним законодавством України.

2. Болгарія, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Чехія — постсоціалістичні країни, на кримінальне законодавство яких здійснювала довгий час вплив соціалістична система права.

3. Австрія, Бельгія, Велика Британія, Німеччина, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Португалія, Фінляндія, Франція, Швеція — держави, кримінальне законодавство яких розвивалося поза межами впливу соціалістичної системи права.

Безумовно, перед початком компаративного дослідження кримінального законодавства вказаних держав слід присвятити певну увагу двом аспектам: 1) розкрити предмет, метод, історичні етапи розвитку сучасної компаративної науки; 2) обов'язково проаналізувати і право ЄС як самостійний феномен сучасного глобалізованого світу. Залежно від того, які завдання ставить перед собою дослідник і якій меті присвячене дослідження, можна обрати й інші методики. Основне, щоб вони давали можливість реалізувати правильно і на науковому рівні той чи інший метод дослідження. Наприклад, більшість дослідників застосовують метод анкетування, про що і вказують в авторефератах. Але для того щоб цей метод дав свій результат, слід застосовувати і певні методики: скласти достатню кількість анкет, обрати осіб, яким ці анкети роздати, проаналізувати відповіді, зробити їх кількісний і якісний аналіз, показати його у відсотковому співвідношенні, і головне — на підставі всього цього зробити висновок. Якщо не дотримуватися хоча б однієї з цих методик, то і метод буде не застосований (або застосований неправильно, неповно).

Компаративістика як наука і як метод є складовою частиною не лише навчального процесу, а й наукових досліджень. Будь-яке компаративне дослідження є певною цінністю, адже задовольняє наш інтерес до іноземного законодавства, правових систем країн світу, розширює наш світогляд. Але якщо йдеться про наукову роботу, то вона виконується не лише з метою аналізу зарубіжного нормативного матеріалу, а спрямована на формування конкретних, науково обґрунтованих висновків.

Аналіз праць українських вчених, присвячених теоретико-методологічним засадам порівняльного правознавства, блискуче виконаний О. Кресіним та іншими науковцями Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України [9]. Зібрані разом, вони відображають процес становлення порівняльного правознавства в Україні. Також слід відзначити працю О. Кресіна, яка дає можливість вітчизняним науковцям ознайомитися із бібліотечними та електронними ресурсами вітчизняних та зарубіжних спеціалізованих центрів дослідження та викладання у сфері порівняльного права [10].

Дисертаційні дослідження можна умовно поділити на дві групи: 1) присвячені порівняльному аналізу вітчизняного та зарубіжного кримінального законодавства, і це відображене вже в назвах праць; 2) присвячені дослідженню вітчизняного законодавства, і в яких порівняльне дослідження є одним із методів.

Найбільш вдалим є дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук А. Савченка «Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Амери-

ки». У цій праці об'єктом дослідження є, як правильно вказує автор, саме кримінальне законодавство цих двох держав у контексті його порівняльного дослідження. Ще однією блискучою працею у галузі порівняльного дослідження є дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук І. Красницького «Поняття, підстави і форми кримінальної відповідальності за кримінальним правом Франції і України». Об'єкт цього дослідження правильно визначено із врахуванням його теми — інститут кримінальної відповідальності за кримінальним законодавством Франції та України. Слід також відзначити і дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук С. Красноголовця «Кримінальна відповідальність за порушення виборчих та референдних прав громадян в Україні та в державах Центральної Європи (порівняльний аналіз на прикладі Польщі, Словаччини, Угорщини, Чехії)». Позитивною рисою цієї праці є, по-перше, те, що автор дотримується однієї з основних методик компаративного дослідження — вивчення праць майже більшості вчених-компаративістів і посилання на них, по-друге — пояснює, чому законодавство саме цих країн порівнюється із законодавством України. Такий підхід дозволяє дійти науково обґрунтованих висновків.

Ми розглянули праці, які являють собою компаративне дослідження певних проблем. В інших працях порівняння використовується як метод дослідження. На жаль, деякі автори використовують його формально. Наприклад, М. Куцевич у своїй дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Кримінальна відповідальність за екоцид: міжнародний та національний аспек-

ти» пише, що підґрунтям його дослідження, а саме міжнародно-правового розуміння екоциду були праці Р. Да-вида, К. Жоффре-Спінозі, А. Саїдова, Н. Кузнецової. Вказані автори не вивчали проблему екоциду. Неправильну методику дослідження використовує і авторка дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Т. Лисько «Кримінальна відповідальність за зґвалтування (порівняльно-правовий аналіз)». Авторка розглядає законодавство США, Албанії, Голландії, Польщі, Швейцарії, але жодних пояснень щодо вибору законодавства саме цих країн у праці не міститься.

З точки зору недоліків компаративного дослідження, особливо показовою є дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук І. Строкової «Кримінальна відповідальність за геноцид (порівняльний аналіз)». Авторка, по-перше, не вказує прізвища жодного вченого-компаративіста; по-друге, пише, що предметом дослідження є кримінальна відповідальність за геноцид (порівняльний аналіз), плутаючи предмет дослідження із методом; по-третє, неправильно і неточно формулює назву самої дисертації: незрозуміло, що саме порівнюється — законодавство України і зарубіжних країн чи законодавство зарубіжних країн між собою.

Виникають сумніви щодо актуальності досліджень, які присвячені законодавству однієї країни, особливо, якщо при цьому відсутні конкретні висновки. Ці дисертації скоріше мають описовий, пізнавальний, аніж науковий характер: як приклад, наведемо дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Д. Каменського «Кримінальна відповідальність за податкові злочини за федеральним законом США», В. Сі-

ленка «Кримінальна відповідальність за контрабанду: порівняльно-правове дослідження». Так, у назві останньої праці є слова «порівняльно-правове дослідження», але в авторефераті немає жодного прізвища вченого-компаративіста. В той же час автор пише, що опрацював законодавство понад 40 країн. Враховуючи обсяг не те що реферату, а дисертації, це викликає певний сумнів. Крім того, окремі кодекси, про які йдеться у рефераті (Сирії, Кувейту, Судану, Марокко, Тунісу), ні українською, ні російською мовами видані не були, в Інтернеті ми теж не змогли їх знайти англійською мовою.

Як висновок, вкажемо, що нині молоді вчені, які захищають дисертації з компаративного права, або такі, що включають компаративістику як ме-

тод, припускаються однакових помилок. Як правило, дослідники вказують, що вони застосували порівняльно-правовий метод, не розкриваючи тих його прийомів і методик, які є його суттю: мікропорівняння, макропорівняння, інституційне порівняння, діахронне та синхронне порівняння тощо. При цьому не враховується певна етапність у пізнанні правових явищ. Безумовно, вивчення зарубіжного досвіду є складовою компаративного дослідження, але воно не має бути простою констатацією фактів. Тому бажано розробити чіткі методики, тобто конкретизації порівняльно-правових методів, які дозволяють їх застосування довести до наукового ідеалу.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Кохановский В. П. Основы философии науки : учеб. пособие для аспирантов / В. П. Кохановский и др. — 4-е изд. — Ростов н/Д, 2007. — 608 с.
2. Шемшученко Ю. С. Юридическая наука должна быть честной // Евразийский юридический журнал. — 2010. — № 12 (31). — С. 7–10.
3. Онищенко Н. Н. Некоторые аспекты методики преподавания сравнительно-правовых дисциплин // Компаративистика-2011: Сравнительное правоведение. Сравнительное государственное управление. Сравнительная политология : междунар. учеб.-метод. и науч. ежегодник / под ред. проф. А. Ю. Соломатина. — Пенза, 2012. — 192 с.
4. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки / пер. с англ. и нем. ; общ. ред. и авт. вступ. ст. И. С. Нарский. — М., 1986. — 542 с.
5. Правові системи сучасності : навч. посіб. для магістрів права / відп. ред. Ю. С. Шемшученко. — К., 2012. — 492 с.
6. Скаун О. Ф. Общее сравнительное правоведение: основные типы (семьи) правовых систем мира. — Киев, 2008. — 464 с.
7. Порівняльне правознавство / О. О. Погрібний, І. М. Погрібний, О. В. Волощенко та ін. — Х., 2006.
8. Голобутовський Р. З. Суддя як суб'єкт дисциплінарного провадження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. — К., 2012. — 20 с.
9. Порівняльне правознавство: антологія української компаративістики XIX–XX століття / за ред. О. В. Кресіна ; упоряд. : О. В. Кресін (кер. кол.), К. О. Черниченко, О. В. Ткаченко. — К., 2008. — 414 с.
10. Кресін О. В. Порівняльне правознавство в Україні: вітчизняні та зарубіжні спеціалізовані центри дослідження і викладання : довід. / за ред. В. Н. Денисова. — К., 2005. — 192 с.

Лихова С. Я. Порівняльне кримінальне право: методика викладання та застосування в наукових дослідженнях

Анотація. Наукову статтю присвячено актуальним питанням порівняльного права. Цей феномен розглядається в декількох аспектах: як навчальна дисципліна, як предмет наукового дослідження та як метод, який використовується у дисертаційних роботах. У статті розглядаються суперечливі питання, які не дозволяють дійти певної єдності в розумінні таких категорій, як «порівняльне правознавство», «юридична компаративістика», «правові системи сучасності». Автор статті доходить висновку, що сьогодні компаративне право є окремою самостійною галуззю науки, з притаманними їй предметом і методом дослідження.

Окрім того, у статті проаналізовано методики викладання предмета «Порівняльне правознавство» в навчальних закладах. Шляхи такого дослідження полягають у порівнянні різних методик викладання. Вказується на позитивні риси і недоліки, які не дозволяють досягти оптимального результату. Пропонується власне бачення вирішення питання викладання курсу «Порівняльне правознавство» та спецкурсів із окремих актуальних проблем порівняльного кримінального права.

Автор статті пропонує власний підхід щодо систематизації країн — учасниць ЄС, який дозволяє не хаотично досліджувати правові системи різних країн, а зробити цей процес систематизованим, що достеменно дозволяє встановити відповідність національного законодавства окремих країн європейським нормам та стандартам права ЄС, побачити можливості законодавства кожної з цих держав та зробити висновки щодо необхідності та можливості реформування національного законодавства й масштабів такого реформування.

Ключові слова: порівняльне правознавство, кримінальне право, методика викладання, предмет і метод дослідження, систематизація правових систем.

Лиховая С. Я. Сравнительное уголовное право: методика преподавания и использование в научных исследованиях

Аннотация. Научная статья посвящена актуальным вопросам сравнительного права. Этот феномен рассматривается в нескольких аспектах: как учебная дисциплина, как предмет научного исследования и как метод, который используется в диссертационных работах. В статье рассматриваются спорные вопросы, которые не позволяют достичь определенного единства в понимании таких категорий, как «сравнительное правоведение», «юридическая компаративистика», «правовые системы современности». Автор приходит к выводу, что сегодня компаративное право является отдельной самостоятельной областью науки, со свойственным ей предметом и методом исследования.

Кроме того, в статье проанализированы методики преподавания предмета «Сравнительное правоведение» в учебных заведениях. Пути такого исследования лежат в сравнении различных методик обучения. Указывается на положительные черты и недостатки, которые не позволяют достичь оптимального результата. Предлагается собственное видение решения вопроса преподавания курса «Сравнительное правоведение» и спецкурсов по отдельным актуальным проблемам сравнительного уголовного права.

Автор статьи предлагает собственный подход по систематизации стран — участниц ЕС, что позволяет не хаотично изучать правовые системы различных стран, а сделать этот процесс систематизованным, что даст возможность установить соответствие национального законодательства отдельных стран европейским нормам и стандартам, увидеть возможности законодательства каждой из этих стран и сделать выводы относительно необходимости и возможностей реформирования национального законодательства и масштабам такого реформирования.

Ключевые слова: сравнительное правоведение, уголовное право, методика преподавания, предмет и метод исследования, систематизация правовых систем.

Lykhova S. Comparative Criminal Law: Teaching Methodology and Applying in Research

Annotation. The article is devoted to the topical issues of Comparative Law. This phenomenon is seen in several ways: as an academic course, as a subject of scientific research and as a method used in dissertations. The article deals with controversial issues that do not allow reaching a certain sense of unity in such categories as «Comparative Law», «Juridical Comparative Studies», «Legal Systems of Nowadays». The author of article concludes that present Comparative Law is a separate independent branch of science with inherent object and method of study.

The methods of teaching the subject of «Comparative Law» in schools are also analyzed in the article. The ways of such studies consist in comparison of different teaching methods. The positive features and drawbacks that do not allow achieving the optimal results are indicated. A proper view of the issue of teaching the course «Comparative Law» and special courses on teaching some actual problems of comparative criminal law is suggested. The author of the article proposes a peculiar approach of the systematization of EU member states which let explore the legal systems of different countries not randomly, but making the process systematic. The proposed approach will allow matching individual national jurisdictions to the European norms and standards of the EU, seeing the opportunities of legislation of each of these states, drawing conclusions about the necessity and possibility of reforming the national legislation and the extent of such reform.

Key words: comparative law, criminal law, teaching methodics, subject and method of research, systematization of legal systems.